

ماهیت حقوقی انواع قراردادهای پارکینگ در حقوق ایران و آمریکا

محمدعلی خورسندیان* زهرا اسدی**

چکیده

محور اصلی این پژوهش تبیین ماهیت رابطه راننده وسیله نقلیه و متصدی در پارکینگ‌های مختلف است. در مقاله حاضر که با روش تحلیلی انجام شده تلاش گردیده به این سؤالات پاسخ داده شود که ماهیت رابطه راننده و متصدی در پارکینگ‌های مختلف چیست؟ حدود مسئولیت متصدی پارکینگ‌های مختلف به چه میزان است؟ آیا شرط عدم مسئولیت مندرج در قبض پارکینگ، معتبر است؟ و این نتیجه حاصل شده که در حقوق ایران و آمریکا رابطه مذکور، عمل حقوقی است. ماهیت این پیمان نیز بر اساس نوع پارکینگ متفاوت است. در ایران این ماهیت می‌تواند اجاره مکان و اجاره عمل و قرارداد خصوصی باشد و اما در آمریکا ودیعه یا اجاره یا لیسانس دانسته شده است. در مورد اعتبار شرط عدم مسئولیت مندرج در قبض پارکینگ نیز اختلاف نظر وجود دارد اما معتبر دانستن این شرط، صحیح‌تر به نظر می‌رسد.

* دانشیار گروه حقوق خصوصی و اسلامی دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شیراز

khorsand@shirazu.ac.ir

** دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران

zahra.asadi55@yahoo.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۳/۱۷

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۰/۱۸

واژه‌های کلیدی: قرارداد پارکینگ، پارکینگ عمومی، محتویات خودرو، شرط عدم مسئولیت، ليسانس، قرارداد خصوصی.

۱. مقدمه

با افزایش استفاده از وسایل نقلیه و به تبع آن گسترش استفاده از پارکینگ، مسئله پارکینگ و دعاوی مرتبط با آن از مسائل روزمره جامعه گردیده و دعاوی مانند سرقت خودرو یا محتویات درون آن یا خودداری از جبران خسارت توسط متصدی به استناد شرط عدم مسئولیت مندرج در قبض پارکینگ همواره بخشی از پرونده‌های دادگاه‌ها است. از این‌رو ضروری است، ماهیت قرارداد پارکینگ و سایر مسائل از جمله شرط عدم مسئولیت مندرج در قرارداد تبیین گردیده و رویه‌ای درست و یکنواخت در این زمینه برای قانون‌گذاری و حل و فصل دعاوی پیشنهاد گردد. این در حالی است که با بررسی کتب آراء در حقوق ایران، رأی وحدت رویه یا آرا چندانی مرتبط با موضوع مشاهده نشد. علل انتخاب حقوق آمریکا برای این تحقیق از یک‌سو وجود «پرونده‌های راهبر» (Leading Cases) در حقوق این کشور است که باعث طرح جزئیات موضوع در آرا و نظرات حقوق‌دانان در مقالات متعدد و توجه به تفکیک فروض مختلف در حل دعاوی گردیده است و از سوی دیگر توسعه این کشور در استفاده از آخرین انواع پارکینگ بوده است.

این مقاله که با روش تحلیل حقوقی انجام شده پس از تبیین ماهیت قرارداد پارکینگ در حقوق ایران و آمریکا (در ساعات کاری پارکینگ و همچنین پس از انقضای آن) به بررسی ماهیت رابطه میان متصدی و راننده در زمینه نگاهداری از محتویات وسایل نقلیه، وضعیت شرط عدم مسئولیت مندرج در قبض پارکینگ و همچنین بار اثبات تقصیر در این‌گونه دعاوی پرداخته که البته برای درک دقیق‌تر از موضوع در ابتدای مقاله به تعاریفی از پارکینگ و متصدی آن نیز اشاره شده است.

۲. انواع پارکینگ و متصدی آن

۲.۱. پارکینگ: در لغت به معنای محل توقف خودرو و محوطه‌ای است که خودرو را

در آنجا پارک می‌کنند. (دهخدا، ۱۳۷۳: ۱۶۶۴۵، عمید، ۱۳۶۵: ۴۹۶) با توجه به حدود مسئولیت متصدی و میزان کنترل او بر فضای پارکینگ، می‌توان پارکینگ‌ها را در سه دسته کلی جای داد:

۲.۱.۱. **پارکینگ باز:** در این نوع پارکینگ، متصدی مسئولیتی در قبال نگاهداری از وسایل نقلیه نداشته و افراد به راحتی حق تردد در فضای پارک را خواهند داشت. پارک کردن وسایل نقلیه در اطراف خیابان‌ها، مصداقی بارز از این نوع پارکینگ است.

۲.۱.۲. **پارکینگ نیمه‌باز:** ورودی و خروجی آن کنترل می‌شود اما امکان تردد افراد در میان وسایل نقلیه نیز موجود است. پارکینگ اطراف برخی اماکن مذهبی مانند حرم امام رضا (ع) یا حرم امام خمینی از مصداق این نوع پارکینگ است.

۲.۱.۳. **پارکینگ بسته:** فضای آن محصور بوده و ورودی و خروجی آن توسط متصدی یا کارکنان کنترل می‌گردد، تنها رانندگان وسایل نقلیه جهت پارک کردن یا باز پس گرفتن خودرو حق عبور و مرور در آنجا را دارند و افراد متفرقه بدون اجازه‌ی متصدی، حق تردد در فضای پارک را نخواهند داشت.

۲.۲. متصدی

این واژه در لغت معانی متعدد دارد اما آنچه مربوط به بحث ما است، گماشته، مباشر عمل و شغل و آنکه اشتغال به کار دارد، است. (پادشاه، ج ۶، ۱۳۶۳: ۳۸۰۴، دهخدا، ۱۳۷۳: ۱۷۸۱۰، عمید، ۱۳۶۵: ۲۱۶۷)

در ماده ۳۷۷ ق.ت و در سایر مواد قانونی، بحثی از مفهوم «تصدی» به میان نیامده است. رویه قضایی نیز در این مورد ساکت است. (اسکینی، ۱۳۸۵: ۸۸) با این وجود در این مقاله می‌توان متصدی را مالک یا اجاره‌کننده پارکینگ از دولت یا شهرداری دانست که با توجه به نوع پارکینگ، به طور مستمر و با استفاده از امکاناتی که در راستای انجام وظیفه خود فراهم نموده به تنظیم و اداره ورود و خروج وسایل نقلیه و در مواردی مراقبت و نگاهداری از آنها می‌پردازد.

۳. ماهیت قرارداد پارکینگ و حدود مسئولیت متصدی در ساعت کاری پارکینگ

با توجه به اینکه سپردن وسیله نقلیه به متصدی را یک رابطه میان راننده و متصدی توصیف می‌کنیم، بی‌گمان باید آن را عملی حقوقی دانست؛ زیرا عمل حقوقی فعلی است ارادی که در جهت ایجاد آثار حقوقی تشکیل می‌شود (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۹: ۵۱۲، گلستانی، ۱۳۵۵: ۶۷) و آن را عقد می‌شناسیم زیرا در آن رابطه پس از بروز دو انشاء، اثری دلخواه به بار می‌آید. (کاتوزیان، ۱۳۸۹: ۲۴) این قسمت به شناسایی ماهیت این قرارداد پرداخته است.

۳.۱. حقوق ایران

با توجه به نوع پارکینگ، ماهیت قرارداد مزبور نیز متفاوت است در ذیل به تفکیک به تبیین ماهیت هر یک پرداخته شده است:

۳.۱.۱. پارکینگ بسته: در این نوع پارکینگ، متصدی، مسئولیت حفظ و نگاهداری از وسایل نقلیه را بر عهده دارد. ماهیت قرارداد مذکور برای ساعت اول، اجاره شخص و اجاره مکان است و در ساعات بعد قراردادی خصوصی است که موضوع هر یک از اجاره‌ها را ادامه می‌دهد.^۱ پیش از تبیین موضوع در اینجا به کنار گذاشتن برخی از ماهیت‌های حقوقی که ممکن است برای این عمل حقوقی به ذهن تداعی شود، می‌پردازیم:

الف- نمی‌توان ماهیت قرارداد میان راننده و متصدی را از نوع حق انتفاع دانست؛ زیرا

^۱ در بیشتر قبض‌های پارکینگ درج شده که بهای پارکینگ به ازای هر ساعت فلان مبلغ است. درج این عبارت مواد ۵۰۱ و ۵۱۵ ق.م.را به خاطر می‌آورد. لذا اجاره برای یک ساعت اول متعقد گردیده اما هنوز این سؤال باقی است که برای مدت اضافه بر یک ساعت اول، عقد چه ماهیتی خواهد داشت؟ در این زمینه بین فقها و حقوقدانان اختلاف نظر وجود دارد. برخی از حقوقدانان معتقدند که در ساعات و روزهای بعد ترازی ضمنی برای تجدید اجاره به عمل آمده است. (عدل، ۱۳۷۳: ۲۷۱) اما به عقیده برخی از حقوقدانان با دقت در محتوای مواد مزبور خلاف این امر ثابت می‌شود و در واقع سکوت موجر و ادامه تصرف مستأجر منحصراً نشانه مراضات طرفین دانسته شده است و نه قصد انشای آن‌ها و تصرف مستأجر در مال موجر در مدت مذکور در این ماده نیز تصرفی است ضمانتی نه امانی. (شهبیدی، ۱۳۷۷: ۲۱۶ و ۲۱۷). عده‌ای از نویسندگان نیز معتقدند که موضوع اجاره مواد ۵۰۱ و ۵۱۵ ق.م. بعد از یک ساعت یا روز اول نمی‌تواند عقد اجاره باشد؛ زیرا اجاره بدون تعیین مدت باطل است. پس ناچار باید گفت که این توافق نوعی قرارداد خصوصی است که مستأجر بر طبق آن باید همان مبلغ را بپردازد. (اعمال حقوقی «قرارداد- ایقاع»، ۱۳۸۹: ۳۸۷). به نظر نگارندگان از بین نظرات مطرح شده، نظریه اخیر صحیح‌تر است.

اولاً ماهیت اصلی حق انتفاع استفاده معوض نیست و در ثانی حق انتفاع به چهار قسم تقسیم می‌شود که ماهیت عمل حقوقی مورد بحث، از نوع حق سکنی و حبس مطلق نبوده و در دو نوع دیگر یعنی حق انتفاع به صورت عمری و رقبی نیز تعیین مدت ضروری است. در رابطه میان راننده و متصدی مشکل آن است که مدت تعیین نشده است و تعیین ماهیت اجاره برای ساعت اول، از باب مجوز قانونی که مواد ۵۰۱ و ۵۱۵ ق.م.ایجاد نموده‌اند، است حال آنکه چنین مجوزی در باب حق انتفاع وجود ندارد.

ب- ممکن است تصور شود که رابطه حقوقی مذکور از نوع ودیعه است اما این تصور نیز به دلایلی قابل پذیرش نیست. از جمله ویژگی‌های عقد ودیعه جایز بودن آن است به این معنا که هر یک از طرفین عقد می‌توانند هر زمان که اراده کنند، عقد را به هم بزنند اما همان‌طور که در مطالب گذشته نیز اشاره شد در این رابطه حقوقی تنها راننده می‌تواند هر زمان که بخواهد، قرارداد موجود را به هم زده و خودرو خود را از پارکینگ خارج نماید اما متصدی حق گسستن قرارداد را تا پایان ساعت کاری پارکینگ نخواهد داشت. البته راننده نیز تا زمانی متعارف می‌تواند خودرو را در آنجا پارک کند و زمان متعارف، بسته به نوع پارکینگ و ساعات کاری آن‌ها متفاوت است و بعد از انقضای ساعت کاری، متصدی حق دارد که خواهان خروج خودرو از پارکینگ شود. باید به این نکته نیز توجه نمود که حتی اگر از ایراد مطرح شده نیز چشم‌پوشی نماییم، رابطه موجود از نظر برخی از حقوقدانان ودیعه نخواهد بود؛ زیرا آن‌ها مجانی بودن را رکن عقد ودیعه دانسته‌اند (ره پیک، ۱۳۸۷: ۶۹ و ۷۰، عدل، ۱۳۷۳: ۳۱۳)، در حالی که در این رابطه، متصدی در قبال عملی که انجام می‌دهد، مبلغی دریافت می‌کند البته در خصوص ایراد اخیر برخی از حقوقدانان معتقدند که مجانی بودن ودیعه مانع از آن نمی‌شود که ضمن عقد یا در نتیجه پیمانی جداگانه، شرط شود که مالک پاداشی (حق الحفاظه) به امین بدهد. (کاتوزیان، ۱۳۸۹: ۱۶، ره پیک، ۱۳۸۷: ۷۲-۶۹) به‌رغم این دیدگاه همچنان به نظر می‌رسد که ماهیت قرارداد پارکینگ، نمی‌تواند ودیعه باشد زیرا از یک‌سو ایراد اول پابرجا بوده و در خصوص ایراد دوم نیز نظر مخالف وجود دارد و ثانیاً مبلغی که راننده به متصدی می‌دهد، جنبه فرعی ندارد و یکی از عوضین قرارداد به شمار می‌رود.

ج- رابطه حقوقی بین متصدی و راننده را نمی‌توان عقد وکالت دانست زیرا موضوع عقد وکالت اختصاص به اعمال حقوقی دارد در حالی که موضوع قرارداد پارکینگ عمل مادی است و همچنین وکالت از هر دو طرف جایز است اما در قرارداد پارکینگ، متصدی تا پایان ساعت کاری نمی‌تواند خواستار خروج خودرو گردد.

با توجه به آنچه بیان شد بهتر است گفته شود ماهیت این قرارداد در ساعت اول اجاره و سپس قراردادی خصوصی است. در توضیح بخش واپسین نیز باید گفت ممکن است در نگاه نخست اجاره دانستن قرارداد برای یک ساعت اول مورد تردید قرار گیرد؛ زیرا اجاره عقدی لازم بوده و طرفین حق فسخ آن را نخواهند داشت مگر آنکه حق فسخ ضمن قرارداد اجاره درج شده باشد؛ اما همان‌گونه که می‌دانیم راننده خودرو در هر زمانی گرچه قبل از اتمام یک ساعت اول باشد حق خواهد داشت که به پارکینگ مراجعه کرده و خودرو خود را مسترد کند. در پاسخ به این ایراد می‌توان گفت که هر چند عقد اجاره عقدی لازم است، اما لازم بودن آن به این مفهوم نیست که مستأجر حق نخواهد داشت که هر زمان که بخواهد مورد اجاره را تخلیه کند و یا از استفاده از شیء مورد نظر صرف‌نظر کند بلکه لازم بودن آن به این مفهوم است که موجر حق ندارد، عقد را بر هم زده و الزام مستأجر به تخلیه را خواستار شود و مستأجر نیز حق ندارد از پرداخت اجاره‌بها بابت تخلیه زودتر از موعد خودداری کند و این موضوع منافاتی با این ندارد که مستأجر از منفعت مورد اجاره صرف‌نظر نموده اما حاضر باشد که اجاره‌بها را به طور کامل پرداخت کند لذا اگر مستأجر از منفعت مال الاجاره قبل از خاتمه قرارداد انصراف دهد، در صورتی که حاضر باشد اجاره‌بها را به طور کامل بپردازد، ضرری به موجر وارد نمی‌شود و این مسئله خللی به ماهیت عقد اجاره نیز وارد نمی‌کند.

تفاوت قرارداد اجاره برای ساعت اول با قرارداد خصوصی با موضوع اجاره برای ساعات بعدی در آن است که قرارداد اجاره یک عقد لازم است (نوین، ۱۳۷۷: ۱۲۱) اما در قرارداد خصوصی با موضوع اجاره، راننده هر زمان که بخواهد می‌تواند قرارداد را خاتمه داده و به میزان توقف در پارکینگ مسئول پرداخت هزینه است اما متصدی تا زمان متعارف که بسته به نوع پارکینگ متفاوت است، حق پایان دادن به قرارداد را

نخواهد داشت. افزون بر این در قرارداد اجاره، مدت باید مشخص گردد (امامی، ۱۳۶۳: ۶۱، طاهری، ۱۳۷۶: ۲۰۷، کاتوزیان، ۱۳۸۹: ۱۲۳) در حالی که در قرارداد با موضوع اجاره، مدت به طور دقیق تعیین نمی‌شود.

رابطه حقوقی مذکور، عقدی واحد است که آثار عقود متعددی در آن مشاهده می‌شود. همین امر نیز تبیین ماهیت حقوقی آن را مشکل ساخته و منجر به ارائه نظراتی مختلف در این زمینه شده است. تحلیل آن، به عقد اصلی و شرط ضمن عقد، جمع عقود متعدد و صلح بودن و ... از جمله این نظریات است.

در میان نظرات مطرح شده، مناسب‌ترین نظریه آن است که اگر عقدی واحد، دارای آثار متعدد و آمیزه‌ای از چند عقد باشد، در تحلیل آثار حقوقی آن، باید اثر اصلی و جوهری آن را لحاظ و سایر آثار را فرعی و تبعی پنداشت؛ چرا که عقود و قراردادها دارای ماهیتی یکسان و ثابت هستند و نمی‌توان عقد را آمیزه‌ای از چند عقد پنداشت؛ اما در صورتی که تعهدات متفاوت در هم آمیخته باشند و نتوان تعهدی را به عنوان تعهد اصلی و تعهدات دیگر را فرعی دانست، باید قائل به تحقق عقد مستقل در چارچوب ماده‌ی ۱۰ قانون مدنی شد. (خورسندیان و شنیور، ۱۳۹۰: ۹۲ و ۱۰۹، خورسندیان، ۱۳۸۳: ۱۴۶) با توجه به قواعد عمومی قراردادها و تحلیل اراده‌ی طرفین به نظر می‌رسد، اثر اصلی و جوهری قرارداد میان راننده و متصدی در این نوع پارکینگ، برای ساعت اول اجاره شخص -یا به تعبیر دقیق‌تر فقهی اجاره عمل- و برای ساعات بعد قراردادی خصوصی با همین موضوع بوده و اجاره مکان نیز از جمله آثار فرعی آن به شمار می‌آید.

۳.۱.۲. پارکینگ نیمه‌باز: در این نوع، ماهیت قرارداد برای ساعت اول، ترکیبی از اجاره مکان و اجاره شخص و برای ساعات بعد قراردادی بی‌نام تحت شمول ماده ۱۰ ق.م با محتوای هر دو نوع اجاره است. به نظر می‌رسد، در این قرارداد ماهیت اجاره مکان، بارزتر از اجاره عمل است زیرا متصدی، تنها مراقبت از بدنه خودرو را بر عهده داشته اما مسئولیتی در قبال نظارت دائم و سرقت اجزاء از قبیل چراغ، آینه و ... ندارد.

۳.۱.۳. پارکینگ باز: در این نوع، راننده تنها به دنبال یافتن مکانی برای توقف خودرو

است و انتظاری برای حفظ و نگاهداری وسیله نقلیه نمی‌رود. نصب پارکومتر در خیابان‌ها تغییری در نوع پارکینگ ایجاد نمی‌نماید و خیابان‌های محل پارک همچنان پارکینگ باز به شمار می‌روند؛ زیرا در آن اماکن نیز تکلیفی مبنی بر نگاهداری و مراقبت از خودروها به چشم نمی‌خورد.

در این نوع پارکینگ، ماهیت حقوقی ایجاد شده برای ساعت اول، اجاره مکان و مازاد بر ساعت اول قراردادی خصوصی با همین محتوا است؛ اما در مواردی که در خیابان، پارکومتر نصب شده به نظر می‌رسد در ماهیت قرارداد مذکور تا حدودی تغییر ایجاد شود. در این نوع، با توجه به اینکه راننده اگر بخواهد یک ساعت، خودرو را در آن خیابان پارک نماید یکبار دکمه مورد نظر را فشار داده و اگر بخواهد برای دو ساعت توقف نماید دو بار و برای دفعات بعد نیز باید دگربار دکمه را فشار دهد، به نظر می‌رسد با هر بار فشار دادن دکمه، قرارداد اجاره مکان جدیدی شکل می‌گیرد و لذا تفکیک بین ساعت اول و بعد از آن در اینجا مفهومی ندارد.

باید افزود ماهیت قرارداد در پارکینگ‌هایی که حداقل هزینه بر اساس ساعت تعیین می‌گردد با مواردی که حداقل هزینه بر اساس هفته، ماه و یا سال تعیین می‌شود، تفاوتی ندارد.

۳.۲. حقوق آمریکا: ماهیت قرارداد پارکینگ می‌تواند عقد ودیعه، اجاره و یا ليسانس باشد. در ذیل هر یک از عقود مذکور ابتدا تعاریفی از آن‌ها در حقوق این کشور و سپس مواردی که قرارداد پارکینگ از چنان ماهیتی برخوردار می‌گردد، مورد اشاره قرار گرفته است.

۳.۲.۱. عقد ودیعه (Bailment Contract): در این عقد مودع، مال خود را به امانت در اختیار مستودع قرار می‌دهد اما او حق استفاده از آن مال را نخواهد داشت و هر زمان که مودع درخواست نماید باید مال مورد امانت را به او بازگرداند. (Garner, ۲۰۰۹: ۱۶۲) لذا در ایجاد عقد ودیعه لازم است: الف) مال مورد ودیعه به تصرف و کنترل مستودع داده شود. ب) هر یک از طرفین، به چنین عملی رضایت داشته باشند. (Podesta, ۱۹۴۰: ۳۷۵)

مستودع مکلف است؛ از هدف قرارداد پیروی نموده و مال مورد ودیعه را نیز مراقبت نماید. (Garner, ۲۰۰۹: ۱۶۲) این قرارداد ممکن است تنها به نفع مستودع (Sole benefit of bailor) و یا نفعی متقابل (mutual Benefit) را در بر داشته باشد. (Online Legal Dictionary, Bailment)

برای تشخیص قرارداد ودیعه در رابطه میان متصدی و راننده، به دو معیار اشاره شده است.

۱- کلید خودرو به متصدی تحویل داده شود.

۲- قبل از خروج راننده از پارکینگ، برگ بررسی خودرو صادر گردد؛ یعنی برگه‌ای که حاکی از وضعیت خودرو در زمان ورود به پارکینگ است، به راننده داده شود.

برخی از نویسندگان با استناد به پاره‌ای از آراء از جمله رأی دادگاه در پرونده‌ی «بیون علیه هوی»^۲ ماهیت قرارداد را با هر دو عنصر یادشده در همه حال، ودیعه دانسته‌اند. (Setlock, ۱۹۳۷: ۵۸) اما مطابق رویه دادگاه‌ها، در صورت وجود یکی از دو معیار بالا نیز قرارداد همچنان ودیعه است. در ذیل نمونه‌هایی از آراء دادگاه در این خصوص مورد اشاره قرار گرفته است:

در دعوی «گلویتز» علیه متصدی پارکینگ^۳ تنها مدرک تسلیم خودرو به متصدی، تحویل برگ بررسی خودرو به خواهان بود. دادگاه با توجه به مدرک موجود، نظر داد که متصدی، مستودع بوده زیرا ماهیت قرارداد، شبیه امانت است.

در فرضی که راننده‌ی خودرو تنها کلید آن را به متصدی داده اما برگ بررسی برای او صادر نشده، پاسخ به مراتب آسان‌تر است؛ زیرا با تحویل کلید خودرو به متصدی، هر دو رکن ضروری عقد ودیعه (دادن مال به تصرف مستودع و رضایت بر چنین امری)، موجود است. (Podesta, ۱۹۴۰: ۳۷۵) از این رو تنها با وجود یکی از دو شرط بالا، قرارداد بین متصدی و راننده، ودیعه است. در کل می‌توان گفت، اگر تصرف و کنترل خودرو به نحوی به متصدی داده شده باشد، قرارداد موجود ودیعه خواهد بود.

^۲Baione v. Heavey, ۱۹۳۲

^۳Galowitz v. Manager, ۱۹۲۲

(Freedman, ۱۹۶۳: ۳۶۳, Case Comments, ۱۹۴۹: ۲۶۷, ۲۰, Case Comments, ۱۹۶۳: ۳۶۳)

گاه شیوه پارکینگ به گونه‌ای است که هر یک از رانندگان می‌توانند بدون درخواست و تقاضای متصدی، کلید را درون خودرو رها کرده یا آن را در جاکلیدی پارکینگ قرار دهند. در چنین مواردی نیز قرارداد واقع شده، عقد ودیعه است هر چند که متصدی خواستار برجای ماندن کلید در خودرو نباشد؛ زیرا متصدی با وجودی که عرف را می‌داند، اعتراضی به عمل نیاورده و این موضوع نیز نشانی دال بر رضایت اوست. (Podesta, ۱۹۴۰: ۳۷۶)

۳.۲.۲. قرارداد لیسانس و اجاره (Lease): قرارداد لیسانس عبارت است از اجازه و اختیار انجام یک عمل خاص یا مجموعه‌ای از اعمال در ملک دیگری بدون آنکه مالکیت آن مال به او منتقل گردد. این اذن بر مبنای اعتماد شخصی نبوده و قابل واگذاری نیست (۱-۲: ۲۰۰۴, Dratler, ۲۰۰۹: ۱۰۳۰, Garner, ۲۰۰۹: ۹۷۰) لیسانس می‌تواند بلاعوض و یا معوض باشد. قرارداد لیسانس معوض، یک اجازه صرف نیست بلکه تعهد واگذاری محسوب می‌شود که معطی نیز نمی‌تواند آن را فسخ نماید. (Online Legal Dictionary, Licensing Agreement)

در فرهنگ حقوقی بلک، قرارداد اجاره به «قراردادی که طی آن مالک مال غیرمنقول حق استفاده و تصرف مال را در مبادله با عوضی که اغلب پول است به دیگری منتقل می‌کند» تعریف شده است. (Garner, ۲۰۰۹: ۹۷۰) دو الزام ضروری در ایجاد عقد اجاره عبارتند از ۱- برای مستأجر تصرف انحصاری ایجاد گردد به این معنا که تنها مستأجر حق استفاده از مورد اجاره را داشته باشد. ۲- مدت زمانی که موجر، منافع مال مورد اجاره را در اختیار دارد، طولانی‌تر از مدت اجاره باشد و اگر مدت زمانی که موجر، مال الاجاره را در اختیار دارد برابر با مدت قرارداد اجاره باشد، رابطه موجود انتقال منافع خواهد بود. (Lee, ۲۰۰۳: ۸)

در پارکینگ‌هایی که متصدیان وظیفه‌ی نگاهداری و مراقبت از وسایل نقلیه را بر عهده ندارند، ماهیت قرارداد میان راننده‌ی خودرو و متصدی، از نوع قرارداد اجاره و یا قرارداد لیسانس است. البته بسیاری از دادگاه‌ها تمایزی میان قرارداد اجاره و قرارداد

لیسانس قائل نبوده و ماهیت قرارداد پارکینگ را بین دو عنوان اجاره و ودیعه ارائه می‌دهند. (۳۲: ۱۹۹۹, Vetter) با این وجود تفاوت‌هایی جزئی میان ماهیت این دو قرارداد وجود دارد: برخی معتقدند زمانی که راننده، به طور معمول خودرو خود را در جایی معین از پارکینگ قرار می‌دهد و حضور متصدی نیز تنها از باب جمع‌آوری هزینه است، قرارداد موجود اجاره است اما زمانی که قصد هر دو طرف بر این باشد که راننده در هر زمانی بتواند وارد پارکینگ شده، خودرو خود را جابه‌جا کند، قرارداد لیسانس خواهد بود. (Recent Decisions ۱۹۴۹: ۱۸۸)

در اینجا به دلیل ویژگی‌های خاص پارکینگ «پارک و قفل»^۴ لازم است، ماهیت قرارداد میان راننده و متصدی در این پارکینگ جداگانه مورد بررسی قرار گیرد. در این پارکینگ برای دسترسی به وسیله نقلیه، مالک آن باید قبضی را که بر روی آن تاریخ و زمان ورود ثبت شده، از ناظر هزینه که کار آن اغلب به صورت خودکار صورت می‌گیرد، دریافت دارد. سپس راننده، جایی را برای پارک کردن انتخاب می‌کند، خودرو خود را پارک و قفل نموده و کلید را نیز نزد خود نگاه می‌دارد. هنگام خروج، تمامی خودروها باید از اتاقک متصدی که هزینه‌ها را جمع‌آوری می‌کند، بگذرند. پس از خروج، مسیر با وسیله‌ای که اختیار آن در دست متصدی است، بسته می‌شود. به طور معمول، راننده زمانی با متصدی ارتباط پیدا می‌کند که قصد خروج از پارکینگ را داشته یا آنکه با آسیب‌دیدگی و یا مفقود شدن خودرو مواجه گردد. این نوع پارکینگ در مناطق پر تقاضا و دارای زمین‌های با ارزش، از جمله مناطق شهری تجاری و فرودگاه‌ها رایج است.

برخی معتقدند ماهیت قرارداد میان متصدی و راننده در این نوع پارکینگ، ودیعه است و برخی نیز آن را ودیعه نمی‌دانند. این درنگ و بلا تکلیفی ناشی از ماهیت قرارداد ودیعه است؛ زیرا زمانی قرارداد ودیعه شکل می‌گیرد که راننده کنترل اساسی وسیله نقلیه خود را به متصدی تسلیم کند. هنگامی که کلید خودرو به متصدی پارکینگ داده می‌شود، انتقال کنترل آن به متصدی روشن و واضح است؛ اما در این پارکینگ از

^۴Park & Lock Parking

یکسوی کلید خودرو به متصدی داده نشده و متصدی نیز نمی‌تواند آن را جابه‌جا کند، یا حتی نمی‌داند که وسیله نقلیه متعلق به کیست و چه کسی آن را باز پس می‌گیرد. قبض صادر شده در هنگام ورود نیز به هیچ روی خودرو را شناسایی نمی‌کند و تنها برای اندازه‌گیری مدت زمانی است که خودرو در آن مکان پارک شده تا از این راه هزینه‌ای متناسب از راننده دریافت شود و از سوی دیگر چون کنترل خروجی پارکینگ در اختیار متصدی است، نمی‌توان گفت که او هیچ کنترلی بر خودرو ندارد. (Vetter, ۱۹۹۹: ۶۲)

به هر روی عقیده اکثریت بر آن است که حقایق موجود در این زمینه مغایر الزامات حقوقی مفهوم ودیعه نیست و هر چند کلید خودرو به متصدی داده نشده اما می‌توان ماهیت قرارداد مذکور را ودیعه دانست. در عمل دادگاه‌ها نیز به دلایل مرتبط با نظم عمومی معتقدند که هر چند راننده وسیله نقلیه می‌تواند از ابزارهایی همچون آژیر برای جلوگیری از دزدی یا تخریب بهره‌مند شود، اما همچنان متصدی در موقعیت بهتری جهت جلوگیری از توسعه ضرر و زیان قرار دارد. از این‌رو اگر متصدی را مسئول ضرر و زیان وارده به خودروهای موجود در پارکینگ بدانیم، به طور ضمنی او را تشویق نموده تا ابزارهایی را برای جلوگیری از دزدی یا تخریب خودروها به کار گیرد؛ اما اگر قرارداد موجود را ودیعه ندانیم، متصدی پارکینگ کمترین مسئولیت را جهت حفاظت از وسایل نقلیه بر عهده خواهد داشت. (پرونده‌ی: *Allen v. Hyatt* (Regency, ۱۹۸۴) (Vetter, ۱۹۹۹: ۶۲،۶۳))

۴. ماهیت قرارداد پارکینگ و حدود مسئولیت متصدی بعد از انقضای ساعت کار

با توجه به آنکه در حقوق آمریکا آرایه متعددی در این زمینه وجود دارد، این موضوع نخست در حقوق این کشور مورد بررسی قرار گرفته است. شایان ذکر است، این موضوع در حقوق آمریکا در مواردی پراهمیت است که قرارداد میان راننده و متصدی، ودیعه باشد، زیرا تنها در این مورد متصدی مسئولیت حفظ و نگهداری از خودرو را بر عهده داشته در حالی که در قرارداد اجاره و لیسانس، متصدی قبل از

انقضای ساعت کاری پارکینگ نیز مسئولیتی در خصوص نگهداری از وسایل نقلیه بر عهده ندارد. در این زمینه رویه دادگاهها یکسان نیست. در ذیل، نظرات مطرح شده در این زمینه مورد اشاره قرار گرفته است:

نظر نخست) عده‌ای معتقدند که قرارداد ودیعه پس از انقضای ساعت کاری پارکینگ خاتمه می‌یابد. لذا رابطه‌ی موجود با عقد ودیعه آغاز و با قرارداد لیسانس خاتمه می‌یابد. (Wickert, ۲۰۱۲: ۹۵۴) البته در نظر مذکور نیز برخی معتقدند که باید میان دو حالت تفکیک کرد: ۱) اگر متصدی راننده را از ساعت بسته شدن پارکینگ مطلع نموده باشد و هر دو نیز توافق کرده که با بسته شدن پارکینگ، کلید خودرو در جایی خاص از خودرو گذاشته شود، قرارداد ودیعه با انقضای ساعت کاری پارکینگ خاتمه خواهد یافت. ۲) اگر راننده اطلاعی از ساعت بسته شدن پارکینگ نداشته و موافق نباشد که کلید بعد از انقضای ساعت کاری پارکینگ در خودرو گذاشته شود، قرارداد ودیعه خاتمه نمی‌یابد. (Resent Decisions ۲۰۱۳: ۱۱۸) در دعوای تاملیو علیه سالمن^۳ نیز چنین نظری مطرح گردید.

نظر دوم) عده‌ای دیگر معتقدند که پس از بسته شدن پارکینگ، قرارداد ودیعه همچنان ادامه داشته و متصدی نیز مسئول است. مقررات و شروط مندرج در قبض یا تابلوهای پارکینگ نیز نباید کاملاً مخالف عقد ودیعه تعبیر گردند. برای مثال اگر بر روی تابلویی درج شده باشد که پارکینگ ساعت شش بسته می‌شود، این عبارت بدان معناست که بعد از آن ساعت، وسیله‌ای امکان ورود به پارکینگ را نداشته، نه آنکه پس از آن ساعت، عقد ودیعه خاتمه خواهد یافت. (Case Comments, ۱۹۶۳: ۳۶۵) در دعوای شرکت آرایت علیه شرودر^۴ نیز دادگاه بیان داشت که اطلاع از ساعت بسته شدن پارکینگ تنها به معنای عدم پذیرش خودرو بعد از آن ساعت است.

در حقوق ایران پس از انقضای ساعت کاری پارکینگ، متصدی می‌تواند خواستار خروج خودرو از پارکینگ شده که در آن زمان نیز خودرو به امانت شرعی درید او قرار خواهد گرفت. از این رو متصدی پس از بسته شدن پارکینگ نیز می‌بایست از خودرو

^۳Tammelleo v. Solomon, ۱۹۴۹

^۴Allright Inc. v. Schroeder, ۱۹۷۷

نگهداری نموده البته در این گونه موارد او می‌تواند با تسلیم خودرو به حاکم از خود رفع مسئولیت نماید.

۵. ماهیت و حدود مسئولیت متصدی در قبال نگاهداری از محتویات خودرو

پس از روشن شدن ماهیت انواع قرارداد پارکینگ ممکن است این سؤال ایجاد شود که آیا متصدی افزون بر نگاهداری خودرو مسئولیتی در قبال نگاهداری از لوازم درون آن را نیز دارد؟

در حقوق آمریکا بحث از مسئولیت متصدی در این خصوص، در مواردی مطرح می‌شود که ماهیت قرارداد میان راننده‌ی خودرو و متصدی، ودیعه باشد زیرا در غیر این مورد متصدی حتی مسئولیتی در قبال نگاهداری از خودرو نیز بر عهده ندارد. (Vetter, ۴۹: ۱۹۹۹) در این زمینه، نظراتی مطرح شده که در ذیل مورد اشاره قرار گرفته است: برخی معتقدند در پارکینگ، تنها خودرو به ودیعه گذاشته شده نه محتویات آن لذا برای ودیعه دانستن اشیاء درون وسیله نقلیه به ودیعه‌ای جداگانه نیاز است (Vetter, ۵۰: ۱۹۹۹) البته اگر متصدی به روشنی از محتویات وسیله نقلیه آگاه گردیده و با چنین اطلاعی خودرو را بپذیرد، در این صورت آن لوازم نیز داخل در ودیعه خودرو خواهند بود. رأی دادگاه در دعوی شرکت کفش کل توبر علیه هوری^۷ بیانگر چنین مفهومی است. در برخی موارد در معرض دید بودن محتویات، با اطلاع واقعی برابر پنداشته شده است البته شایان ذکر است که دادگاه این ادعا را در خصوص برخی از اشیاء که برجای ماندن و در معرض دید بودن آنها خارج از رفتار یک انسان متعارف است، نمی‌پذیرد. برای مثال در پرونده سوارث علیه البسه وارنی^۸ دادگاه کیف پول را داخل در ودیعه وسیله نقلیه ندانست؛ زیرا اغلب چیزهای با ارزش در خودرو رها نمی‌گردند و این امر از اساس نامتعارف است. (Vetter, ۵۳-۵۴: ۱۹۹۹)

نظری دیگر که پس از آن طرح شده اعمال معیار «قابلیت پیش‌بینی» است. در این معیار باید مرزی میان چیزهایی که وجودشان در خودرو قابل پیش‌بینی بوده با چیزهایی

^۷Kole-Tober Shoes Inc. v. Hoery, ۱۹۷۱

^۸Swarth v. Barney's Clothes Inc. ۱۹۳۶

که قابل‌پیش‌بینی نبوده ترسیم نمود و موارد غیرقابل‌پیش‌بینی را داخل در ودیعه‌ی خودرو ندانست. در دعوی فرجامی شرکت خدمات جک بولز علیه استاولی^۹ نیز معیار قابلیت پیش‌بینی به کار برده شد. البته توجه به شرایطی که حادثه در آن رخ داده است نقشی قابل توجه در تشخیص لوازم قابل پیش‌بینی از اشیاء غیرقابل پیش‌بینی ایفا می‌نماید. (Vetter, ۱۹۹۹: ۵۳-۵۴)

با توجه به مطالب یاد شده نظر بیشتر دادگاه‌ها بر آن است که تنها محتویاتی داخل در ودیعه‌ی خودرو است که: ۱) به صراحت تحت ودیعه‌ی دیگر آمده باشند. (عبارت مذکور آگاهی متصدی پارکینگ از محتویات را نیز در برمی‌گیرد) ۲) شخصی متعارف بتواند وجود آن وسایل و اشیاء را در خودرو پیش‌بینی نماید. (Vetter, ۱۹۹۹: ۶۳) در نهایت آنچه در حقوق آمریکا بیان شد تحلیلی از عرفی است که بر روابط طرفین حاکم است.

در بررسی تطبیقی این موضوع با حقوق ایران متأسفانه به علت گزارش نشدن آراء نمی‌توان با بررسی دعوی و آراء صادره به رویه‌ی محاکم دست یافت و باید به بررسی اصول کلی موجود بسنده نمود. با این حال به نظر می‌رسد، در مواردی که قرارداد میان راننده و متصدی برای ساعت اول اجاره شخص و برای مابقی ساعات قراردادی با مضمون این نوع اجاره است نیز عرفی همانند عرف حقوق آمریکا حاکم باشد.

۶. مسئول اثبات تقصیر در دعاوی پارکینگ

در حقوق آمریکا برای تشخیص مسئول اثبات تعدی و تفریط، لازم است میان انواع قرارداد پارکینگ تفکیک نمود؛ زیرا تشخیص این موضوع، با توجه به ماهیت قرارداد پارکینگ متفاوت است.

اگر ماهیت قرارداد، ودیعه باشد، با توجه به اینکه راننده در زمان رها کردن خودرو در پارکینگ غایب است، الزام او به ارائه دلیل بر بی‌مبالاتی متصدی، بار سختی را به او تحمیل می‌نماید. در نتیجه در پارکینگ‌های «پارک و قفل» و محصور، در حدودی که

^۹Jack Boles Services Inc. v. Stavelly, ۱۹۹۵

شرایط ایجاد ودیعه مطابق مطالب قبل فراهم باشد، برای متصدی فرض بی‌مبالاتی در نظر گرفته می‌شود. در این زمان کافی است راننده ثابت کند که خودرو او هنگام ایست در پارکینگ دچار آسیب گردیده است اما متصدی نیز می‌تواند اثبات کند که در انجام وظایف خویش مرتکب تقصیری نشده و سبب خسارت، بدون هیچ‌گونه بی‌مبالاتی از ناحیه‌ی او رخ نموده است. (Vetter, ۱۹۹۹: ۴۶) شایان ذکر است متصدی، بیمه‌گر امنیت خودرو نیست و او تنها مسئول خسارات ناشی از بی‌مبالاتی خود است از این‌رو اگر متصدی بتواند کاربست مراقبت‌های لازم را به اثبات برساند و به گونه‌ای اثبات کند که خسارات وارده منتسب به تعدی و تفریط او نیست از مسئولیت بری خواهد شد. البته خواهان نیز می‌تواند به نتیجه معترض بوده و خلاف آن را نیز به اثبات برساند. (Freedman, ۱۹۴۹: ۲۶۸)

در صورتی که قرارداد میان راننده خودرو و متصدی، قرارداد اجاره و یا لیسانس باشد، علاوه بر لزوم اثبات ورود خسارت به خودرو، راننده باید اثبات کند که متصدی در انجام وظایف خود مرتکب تعدی و تفریط گردیده است. (Vetter, ۱۹۹۹: ۴۷) البته با توجه به نکات یاد شده، زمانی که قرارداد، اجاره یا لیسانس باشد، متصدی مسئولیتی در قبال نگاهداری از خودرو نداشته تا ترک یا تجاوز از آن تقصیر محسوب شود. لذا در این موارد نیز متصدی، همانند سایر اشخاص بوده و در صورت اثبات تقصیر، مسئول خواهد بود.

برای پرداختن به این موضوع در حقوق ایران، لازم است، مسئله در پارکینگ‌های مختلف به صورت جداگانه بررسی گردد.

در پارکینگ باز با توجه به آنکه متصدی مسئولیتی در خصوص نگاهداری و مراقبت از وسایل نقلیه ندارد لذا بحث از اثبات تعدی و تفریط به میان نخواهد آمد؛ اما در پارکینگ نیمه باز، باید میان دو حالت تفکیک نمود: (۱) زمانی که خساراتی به اجزاء وسیله نقلیه وارد آید؛ برای مثال چراغ‌های خودرو، آسیب دیده یا به سرقت رود. (۲) زمانی که خودرو به سرقت رفته یا تلف شود: در حالت نخست همانند پارکینگ باز، چون متصدی، تکلیفی در قبال نگاهداری از اجزای وسیله نقلیه بر عهده ندارد، لذا بحث از تعدی و تفریط وی مطرح نمی‌شود اما در فرض دوم به نظر می‌رسد که باید

برای متصدی فرض تقصیر در نظر گرفت، زیرا مطابق مطالب قبل ایشان مسئول بقای خودرو تا زمان بازپس‌گیری آن توسط راننده است؛ لذا اگر متصدی ادعا کند که سرقت یا تلف خودرو بدون هیچ‌گونه تقصیری از ناحیه‌ی او رخ داده، باید آن را به اثبات برساند تا از مسئولیت بری شود. در پارکینگ بسته نیز که متصدی مسئول مراقبت از خودرو و اجزاء تشکیل دهنده آن همچون چراغ و ... است، در صورت ورود هرگونه خسارت، تلف و به سرقت رفتن آن برای او فرض تقصیر در نظر گرفته می‌شود.

شایان ذکر است، در حقوق ایران هر چند در قرارداد اجاره، ودیعه و مانند آنید مستأجر، مستودع امانی بوده و تا زمانی که تعدی و تفریط آن‌ها به اثبات نرسد، آن‌ها مسئول نخواهند بود اما ممکن است با توجه به اینکه عرف خاص تعهد متصدی حرفه‌ای را تعهد به نتیجه لحاظ می‌کند یا با این استدلال که این فعالیت مرتبط با نظم عمومی است، در مواردی که وی مکلف به حفظ و نگهداری از خودرو است، برای وی فرض تقصیر در نظر گرفت. همان‌گونه که قانونگذار ایران در مورد متصدی حمل و نقل از قاعده عام مسئولیت مندرج در ماده ۵۱۶ ق.م.ا.ع.دول نموده و در ماده ۳۸۶ ق.ت. به فرض تقصیر روی آورده است.^{۱۰} زیرا از این جهت تفاوتی میان متصدی حمل و نقل و متصدی پارکینگ وجود ندارد در هر دو حالت متعهد مشغول به فعالیتی حرفه‌ای است که با حوزه عمومی ارتباط می‌یابد. به هر حال اگر تعمیم مقرر قانون تجارت به متصدی پارکینگ پذیرفته نشود تنها می‌توان به عرف خاص موجود در حوزه تصدی پارکینگ استناد نموده و با در نظر گرفتن سایر شرایط برای متصدیان فرض تقصیر کرد.

^{۱۰} ماده ۵۱۶ ق.م.ا.ع.دول: «تعهدات متصدیان حمل و نقل اعم از اینکه از راه خشکی یا آب یا هوا باشد برای حفاظت و نگهداری اشیائی که به آن‌ها سپرده می‌شود همان است که برای امانت‌داران مقرر است بنابراین در صورت تفریط یا تعدی مسئول تلف یا ضایع شدن اشیائی خواهند بود که برای حمل به آن‌ها داده می‌شود و این مسئولیت از تاریخ تحویل اشیاء به آنان خواهد بود.»

^{۱۱} ماده ۳۸۶ ق.ت: «اگر مال‌التجاره تلف یا گم شود متصدی حمل و نقل مسئول قیمت آن خواهد بود مگر اینکه ثابت نماید تلف یا گم شدن مربوط به جنس خود مال‌التجاره یا مستند به تقصیر ارسال‌کننده یا مرسل‌الیه و یا ناشی از تعلیماتی بوده که یکی از آن‌ها داده‌اند و یا مربوط به حوادثی بوده که هیچ متصدی مواظبی نیز نمی‌توانست از آن جلوگیری نماید...»

۷. شرط عدم مسئولیت در قبض پارکینگ

شرط‌های عدم مسئولیت نکته‌ای است که نقشی مهم در انواع قراردادهای پارکینگ دارد و از نخستین روزهای استفاده از خودرو مطرح شده است. اولین دعوا در زمینه شرط عدم مسئولیت در دادگاه شهر نیویورک (پرونده: *Gould v. Hill*, ۱۹۱۵) مطرح شد. در آن دعوا دادگاه قرارداد عدم مسئولیت از سوی حامل را نامعتبر دانست اما اندکی پس از آن در دو پرونده دیگر دادگاه اجازه داد که حاملان بتوانند به وسیله قراردادهای خصوصی مسئولیتشان را در خصوص خطرات و ریسک‌های مشخصی محدود نمایند. (۲۶۳: ۱۹۴۹، *Freedman*) در سال ۱۹۱۳ با تصویب ماده ۳۸ قانون خدمات عمومی،^{۱۲} وضعیت گاراژها و پارکینگ‌ها نیز همانند حاملان و شرکت‌های حمل و نقل دچار دگرگونی گردید (۲۶۵-۲۶۴: *Freedman*). آن‌چنان‌که در دعوی فرجام‌خواهی هتل کینان علیه فانک^{۱۳} دادگاه نظر داد: «زمانی که آسیب وارده وابسته به تقصیر متصدی پارکینگ باشد، شرط عدم مسئولیت بی‌تأثیر خواهد بود». (*Packler*, ۵۸: ۱۹۳۷) با توجه به ماده b-۸۹ قانون تجاری آمریکا^{۱۴} (۱۹۶۳، *Case Comments*, ۳۶۴) و همچنین ماده (b)(۱) ۵۷۵ قانون قراردادهای آمریکا^{۱۵} شرط عدم مسئولیت هرچند در رابطه با تقصیر سبک مستودع‌هایی که شغلشان در ارتباط با نظم عمومی است، صحیح نیست. (۳۶۴: ۱۹۶۳، *Case Comments*, ۲۶۷: ۱۹۴۹، *Freedman*, ۱۹۵۶ (Seligson))

افزون بر مواد مذکور، در ماده ۳۵۱۵ قانون مدنی کالیفرنیا نیز تصریح گردید: «هر

^{۱۲} ماده ۳۸ قانون خدمات عمومی آمریکا: «هیچ قراردادی به طور صریح یا به صورت ضمنی نمی‌تواند حاملان عمومی، شرکت‌های باربری، شرکت‌های حمل و نقل و... را از مسئولیت ناشی از بی‌مبالاتی معاف نماید. در این‌گونه دعاوی نیز خواننده مکلف است ثابت کند که چنین تأخیری ارتباطی با بی‌مبالاتی ایشان ندارد.»

^{۱۳} *Keenan Hotel v. Funk*, ۱۹۳۱

^{۱۴} ماده ۸۹-b قانون تجاری آمریکا: «هر شخصی که وظیفه تولید یا حفاظت را بر عهده دارد... از جمله یک متصدی پارکینگ... نمی‌تواند خودش را از مسئولیت ناشی از آسیب و خسارات به اموال که ناشی از بی‌مبالاتی خود یا نماینده یا کارکنانش است معاف نماید... و هر قراردادی که چنین فردی را از مسئولیت معاف نماید باطل است.»

^{۱۵} «قرارداد عدم مسئولیت فردی که موظف به انجام خدمت عمومی است در خصوص بی‌مبالاتی او در اجرای هر قسمت از وظیفه‌اش در قبال عموم، غیرقانونی است»

کس می‌تواند از مزایای قانونی که تنها به نفع خود او پیش‌بینی شده است صرف‌نظر نماید اما قوانینی که به دلایل عمومی وضع شده‌اند، نمی‌توانند به وسیله قرارداد خصوصی محدود گردند». (Seligson, ۱۹۵۶) با توجه به مطالب یاد شده باید گفت، اگر شرط عدم مسئولیت در ضمن قراردادهای مربوط به ارائه خدمات عمومی درج گردد، این شرط به علت مخالفت با نظم عمومی و قوانین موضوعه هرچند در صورت ارتکاب تقصیر سبک باطل است اما اگر چنین شرطی در قرارداد خصوصی که آثار آن تنها مربوط به دو طرف قرارداد است، درج شود، شرط عدم مسئولیت صحیح بوده مگر در صورتی که ذی‌نفع شرط عدم مسئولیت در اجرای وظایف خود مرتکب عمد یا تقصیر سنگین شود.

با توجه به مواد قانونی یادشده می‌توان امور مربوط به پارکینگ را مرتبط با نظم عمومی دانسته و شرط عدم مسئولیتی که در قبض پارکینگ درج می‌شود را نیز باطل و بی‌اثر دید؛ اما برخی از دادگاه‌ها و عده‌ای از نویسندگان معتقدند که شرط مذکور در صورتی که به اطلاع مودع برسد، صحیح خواهد بود. آن‌چنان‌که در تعدادی زیاد از ایالت‌های آمریکا، در صورتی که این شرط ترتیب اثر داده می‌شود که در قبض، همگی حروف آن به صورت بزرگ یا پررنگ درج شده باشد (Packler, ۱۹۳۷: ۵۷).

در حقوق ایران جایی راننده از شرط عدم مسئولیت متصدی در خصوص هرگونه خسارتی که ممکن است برای خودرو اتفاق افتد، مطلع شده و با آگاهی، حاضر به ایستادن در آن محیط گردد، شرط مذکور معتبر و قابل ترتیب اثر است و مقرره‌ای که تغایر این موضوع را با نظم عمومی نشان دهد وجود ندارد. البته معافیت متصدی در صورتی است که مرتکب عمد یا تقصیر نشده باشد زیرا اذن صاحب‌مال از این مورد منصرف است. بدین ترتیب در صورتی که متصدی تعدی یا بی‌مبالاتی نموده باشد خواهان باید دشواری اثبات تقصیر وی را در محیط کار وی که گاه برای دیگران چندانی قابل دسترسی نیست متحمل شود. ملاک تقصیر نیز در حقوق ایران خروج از رفتار متعارف است و درجه‌بندی تقصیر به سنگین و سبک مطرح نیست. هر چند تعهد متصدی، تعهد به وسیله است اما به نظر می‌رسد قانون‌گذار ایران نیز می‌تواند به مخالفت شرط عدم مسئولیت - یا دست‌کم انواعی از آن- که بر روی بسیاری از

قبض‌های پارکینگ درج می‌شود با نظم عمومی توجه کند؛ زیرا امروزه همان‌گونه که گستره حمل و نقل، محدوده‌ای عمومی تلقی شده و از پاره‌ای از قواعد نخستین مسئولیت نسبت به متصدی حمل و نقل عدول شده است؛ در مورد متصدیان پارکینگ‌ها نیز باید این نگرش را تعمیم داد. به هر ترتیب باید توجه داشت که به صرف درج این شرط بر روی دیوارهای پارکینگ یا به صورت ریز بر پشت قبض پارکینگ، نمی‌توان راننده را از وجود این شرط آگاه فرض کرد و بهتر است که متصدیان پارکینگ‌های ایران نیز همانند اکثر ایالت‌های آمریکا، ملزم به درج این شرط با حروف بزرگ و پررنگ گردند.

۸. نتیجه‌گیری

در زمینه ماهیت قراردادهای پارکینگ میان دو نظام حقوقی ایران و آمریکا تفاوت وجود دارد. در حقوق ایران ماهیت قرارداد میان متصدی و راننده وسیله‌ی نقلیه با توجه به نوع پارکینگ متفاوت است. ماهیت قرارداد مذکور در هر سه نوع پارکینگ باز، نیمه‌باز و بسته برای ساعت اول یا حداقل زمانی که هزینه‌ی پارک از قرار آن تعیین شده، حسب نوع پارکینگ، اجاره مکان یا شخص بوده و مازاد بر مدت تعیین شده قراردادی مطابق ماده ۱۰ ق.م. با محتوا و مضمون اجاره ساعت اول است. در قرارداد خصوصی مذکور برخلاف عقد اجاره تا حدود ساعت کاری پارکینگ، صرفاً راننده حق پایان دادن به قرارداد را داشته و مدت نیز از ابتدا به طور دقیق مشخص نیست.

در حقوق آمریکا ماهیت قرارداد میان متصدی و راننده خودرو می‌تواند قرارداد ودیعه، اجاره و یا لیسانس باشد. زمانی رابطه حقوقی موجود عقد ودیعه است که راننده کلید خودرو را به متصدی تحویل داده و برگ بازرسی خودرو نیز برای او صادر شده باشد. در صورت عدم وجود یکی از دو معیار مذکور همچنان قرارداد، عقد ودیعه است اما در صورت فقدان هر دو معیار، قرارداد موجود، عقد اجاره و یا قرارداد لیسانس خواهد بود.

بر مبنای عرف تنها محتویاتی از وسیله نقلیه داخل در قرارداد نگاهداری وسیله است که صریحاً تحت قرارداد ودیعه‌ی خودرو آمده باشند، متصدی از وجود آنها

مطلع گردیده و با چنین اطلاعی خودرو را بپذیرد و یا به طور متعارف بتوان وجود آن‌ها را در خودرو پیش‌بینی نمود.

در حقوق آمریکا در زمینه اعتبار شرط عدم مسئولیت مندرج در قبض پارکینگ اختلاف نظر وجود دارد اما در اکثر ایالت‌ها در صورتی که شرط مذکور قبل از استفاده از پارکینگ به اطلاع راننده برسد، صحیح و قابل ترتیب اثر است در حقوق ایران نیز همانند سایر موضوعات طرح شده در مقاله، آراء و رویه محاکم مشخص نیست اما در هر حال به نظر می‌رسد که در ایران نیز اگر راننده از شرط مذکور مطلع گردیده باشد، این شرط معتبر است. هم‌چنین به نظر می‌رسد با توجه به ارتباط موضوع با نظم عمومی باید در قانون‌گذاری‌های بعدی همانند عدول از قواعد مسئولیت که در مورد متصدیان حمل و نقل و مانند آن رخ داده است در مورد متصدیان پارکینگ‌ها نیز می‌بایست حوزه مسئولیت گسترش‌یافته و شرط‌های عدم مسئولیت نیز محدود گردند. مسائل طرح شده در این تحقیق نیاز حقوق ایران را به نظم بخشیدن و تدوین مقررات در باب قراردادهای پارکینگ نشان می‌دهد.

منابع

الف. فارسی

- اسکینی، ربیعا (۱۳۸۵). *حقوق تجارت (کلیات، معاملات تجاری)*، تهران: سمت.
- امامی، حسن (۱۳۶۳). *حقوق مدنی*، ج ۲، تهران: اسلامیه.
- پادشاه، محمد (۱۳۶۳). *فرهنگ جامع فارسی*. ج ۶، تهران: خیام.
- جعفری‌لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۸۹). *وسیط در ترمینولوژی حقوق*، تهران: گنج‌دانش.
- خورسندیان، محمدعلی (۱۳۸۳). «تمایز مقاطعه‌کاری و بیع»، *فصلنامه پژوهش‌های حقوق تطبیقی*، دوره هشت، شماره ۳، ۱۳۱-۱۵۲.
- خورسندیان، محمدعلی و قادر شنپور (۱۳۹۰). «ماهیت عقد مرکب در فقه و حقوق موضوعه»، *مطالعات فقه و حقوق اسلامی*، سال سوم، شماره ۴، ۸۷-۱۱۰.

دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۳). لغت نامه، ج ۱۱ و ۱۲، تهران: دانشگاه تهران.
 ره پیک، حسن (۱۳۸۷). حقوق مدنی (۲). تهران: خرسندی.
 شهیدی، مهدی (۱۳۷۷). تشکیل قراردادها و تعهدات. ج ۱، تهران: حقوقدان
 صابری، روح اله (۱۳۸۷). قراردادهای ليسانس، تهران: شهر دانش.
 طاهری، حبیب اله (۱۳۷۶). حقوق مدنی، ج ۴، قم: انتشارات اسلامی جامعه مدرسین.
 عدل، مصطفی به کوشش محمد بندرچی (۱۳۷۳). حقوق مدنی. قزوین: بحرالعلوم.
 عمید، حسن (۱۳۶۵). فرهنگ عمید، ج ۱ و ۳ تهران: امیرکبیر.
 کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۹). اعمال حقوقی (قرارداد-ایقاع)، تهران: شرکت سهامی انتشار.
 کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۹). دوره مقدماتی حقوق مدنی، عقود معین. ج ۲، تهران: گنج
 دانش.

کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۴). دوره مقدماتی حقوق مدنی، عقود معین. ج ۱، تهران: گنج
 دانش.

گلستانی، اسماعیل (۱۳۵۵). «اعمال حقوقی و وقایع حقوقی»، کانون وکلا، سال
 بیست و هشت، شماره ۱۳۵-۱۳۴، ۶۲-۷۶.
 نوین، پرویز و عباس خواجه پیری (۱۳۷۷). حقوق مدنی ۶، تهران: گنج دانش.

ب. لاتین

Case Comments (۱۹۶۳) "Liability of Parking Lot Operators for Car
 Thefts", Washington and Lee Law Review, Vol. ۲۰, Issue ۲, pp.
 ۳۶۱-۳۶۵, Available at:
<http://scholarlycommons.law.wlu.edu/wlulr/vol20/iss2/18>
 (۲۰۱۸/۲/۲)

Dratler Jr. Jay, McJohn Stephen M. (۲۰۰۴). **Licensing of Intellectual
 Property**, New York Law Journals Press. (ebook)
 Freedman, Warren (۱۹۴۹) "Voidance of Agreement Exempting New
 York Garages and Parking from Liability for Negligence".

- Fordham Law Review**, vol. ۱۸, issue ۲, pp. ۲۶۰-۲۷۳
- Garner, Bryan A. (۲۰۰۹) **Black's Law Dictionary**, ۹th. Edition, West publishing co.
- Lee, Susan S.K. (۲۰۰۳) "Capital and Operating Lease: A Research Report". Federal Accounting Standards Advisory Board ۱-۹۰
Available at: <http://www.fasab.gov/pdffiles/combinedlease۲.pdf>
(۲۰۱۸/۲/۲)
- Online Legal Dictionary by Farlex, **Bailment**, Available at:
<http://legaldictionary.thefreedictionary.com/Bailment> (۲۰۱۷/۱۰/۱۵)
- Online Legal Dictionary by Farlex, **licensing agreement**, Available at:
<http://Legaldictionary.thefreedictionary.com/license+Agreement>
(۱۵/۱۰/۲۰۱۷)
- Packler, Roy C. (۱۹۳۷) "Bailments: Automobile Parking Lots: Limitation of Liability", **Marquette Law Review**, Volume ۲۲, Issue ۱, pp. ۵۵-۵۸
- Podesta, William F. (۱۹۴۰) "The Liability of Parking Lot Owners". **St. John's Law Review**, Vol. ۱۴, Iss. ۲. pp. ۳۶۹-۳۷۷
- Recent Decisions, (۲۰۱۳) "Bailment-Liability of Parking Lot Operator (Tammelleo v. Solomon)", **St. John's Law Review**, Vol. ۲۴, Issue. ۱. pp. ۱۱۶-۱۱۹ Available at:
<http://scholarship.law.stjohns.edu/lawreview> (۲۰۱۸/۲/۲)
- Recent Decisions (۱۹۴۹) "Parking Lot- Bailment- Theft by Employee Goldberg v. Kunz", **Maryland Law Review**, Vol. ۱۰, issue ۲, pp. ۱۸۵-۱۹۱ Available at: <http://digitalcommons.law.umaryland.edu/mlr>
(۲۰۱۸/۱/۱۵)
- Seligson, Robert A. (۱۹۵۶) "Contractual Exemption from Liability for Negligence". **California Law Review**, Vol. ۴۴, Issue ۱, pp. ۱۱۹-۱۲۹
- Setlock, Edward (۱۹۳۷) "Master and Servant: Statutory Regulation of Optometry: Employer and Employee Both Subject to Regulation", **Marquette Law Review**, Vol. ۲۲, Issue ۱, pp. ۵۷- ۶۰
- Vetter, William.V. (۱۹۹۹) "The Parking Lot Cases Revisited: Confusion at or About the Gate", **Santa Clara Law Review**, Vol. ۴۰, Num. ۱, pp. ۲۶-۶۴
- Wickert, Gary L. (۲۰۱۲) **Automobile Insurance Subrogation**, New York: Juris Publishing.